

EERSTE DEEL

I

In zijn woning in de Goročovajastraat, in een van die grote huizen waarin genoeg mensen wonen om een hele provinciestad te bevolken, lag 's morgens Ilja Iljitsj Oblomov in bed.

Hij was een man van ongeveer twee-, drieëndertig jaar oud, van gemiddeld postuur, met een prettig uiterlijk en donkergrijze ogen, wiens gelaatstrekken echter elk vastomlijnd idee, elk spoortje van concentratie misten. Gedachten vlogen als vrije vogels over zijn gezicht, fladderden door zijn ogen, streken neer op zijn halfgeopende lippen, verscholen zich in de rimpels van zijn voorhoofd en verdwenen vervolgens uit het zicht, waarna zijn hele gezicht zich koesterde in het gelijkmatige licht van de zorgeloosheid. Van zijn gezicht sloeg deze zorgeloosheid over op de houding van zijn hele lichaam en zelfs op de plooiën van zijn kamerjas.

Soms werd zijn blik verduisterd door een uitdrukking van vermoeidheid of verveling; maar vermoeidheid of verveling konden geen moment de zachtmoedigheid doen verdwijnen die de dominerende en permanente uitdrukking was niet alleen van zijn gezicht, maar van zijn hele wezen; zijn wezen dat zo open en helder uit zijn ogen straalde, uit zijn glimlach, uit elke beweging van hoofd of arm. De koele, oppervlakkige beschouwer die slechts een terloopse blik op Oblomov wierp, zou waarschijnlijk zeggen: 'Vast een echte goeierd, een simpele ziel!' Maar een wat diepgaander en welwillender voorbijganger die de tijd nam wat langer naar zijn gezicht te kijken, zou in een aangename stemming en met een glimlach zijn weg vervolgen. Het gezicht van Ilja Iljitsj was niet blozend, niet gebruind, niet uitgesproken bleek, maar van onbestemde kleur, of misschien leek dat maar zo, omdat Oblomov voor iemand van zijn leeftijd nogal gezet was: door gebrek aan beweging of frisse lucht, en waarschijnlijk door beide tegelijk. Over het geheel genomen was zijn lichaam,

te oordelen naar de matte, inbleke kleur van zijn hals, zijn kleine mollige handen en ronde schouders, te verwekelijkt voor een man.

Zijn bewegingen waren, zelfs wanneer hij zich opwond, eveneens gekenmerkt door een ingehouden zachtmoedigheid en niet zonder een zekere lome gratie. Wanneer een wolk van bezorgdheid vanuit zijn binnenste over zijn gezicht gleed, dan werd zijn blik mistig, fronste zijn voorhoofd zich, dan begon een spel van twijfel, triestheid, angst; maar slechts zelden stolde deze beroering in de vorm van een vastomlijnd idee, en nog minder vaak werd zij tot een plan. De beroering loste op in een zucht en verstierf in apathie of sluimer.

Hoe goed paste Oblomovs huiskleding bij de rustige trekken van zijn gelaat en bij zijn verwekelijkte lichaam! Hij droeg altijd een kamerjas van Perzische stof, een echte oosterse kamerjas, zonder een zweem van Europa, zonder kwastjes, fluweel of taille, maar buitengewoon ruim, zodat zelfs Oblomov er wel tweemaal in kon. De mouwen liepen, volgens de onveranderlijke Aziatische mode, van vingers tot schouder steeds wijder uit. Hoewel deze kamerjas zijn vroegere frisheid had verloren en de oorspronkelijke, natuurlijke glans hier en daar door de tand des tijds was aangetast, waren de heldere oosterse kleuren en de degelijkheid van de stof toch bewaard gebleven.

De kamerjas had in de ogen van Oblomov talrijke onschatbare voordelen: hij was zacht en soepel; het lichaam voelde hem niet; hij gehoorzaamde, als een trouwe slaaf, aan de geringste beweging van het lichaam.

Thuis liep Oblomov altijd zonder das en zonder vest, want hij hield van ruimte en vrijheid. Zijn pantoffels waren lang, zacht en wijd; wanneer hij zonder te kijken zijn voeten uit bed op de vloer liet zakken, dan tastte hij nooit mis.

Liggen was voor Ilja Iljitsj geen noodzaak, zoals voor een zieke of voor iemand die wil slapen, geen toevallig aangenomen houding zoals voor iemand die vermoeid is, en geen genot, zoals voor een luiaard: het was zijn normale toestand. Wanneer hij thuis was – en hij was bijna altijd thuis – dan lag hij altijd, en wel onveranderlijk in diezelfde kamer waar we hem aangetroffen hebben en die hem tot slaapkamer, studeerkamer en salon diende. Hij had nog drie kamers, maar daar kwam hij zelden, hoogstens 's morgens een enkele keer, en dat nog niet eens elke dag,

maar alleen wanneer zijn bediende zijn andere kamer veegde, iets wat bepaald niet dagelijks gebeurde. In die kamers zaten hoezen om het meubilair en waren de rolgordijnen neergelaten.

De kamer waarin Ilja Iljitsj lag, was op het eerste gezicht niet slecht ingericht. Er stonden een mahoniehouten bureau, twee met zijde beklede sofa's, mooie kamerschermen met geborduurde fantasievogels en -vruchten. Er waren zijden gordijnen, tapijten, enige schilderijen, een bronzen beeldje, porselein en talrijke fraaie snuisterijen.

Maar het ervaren oog van een man met goede smaak zou in een oogopslag doorzien dat uit alles in dit interieur slechts de wens sprak om enigszins het decorum te bewaren, om lippen dienst aan het fatsoen te bewijzen, en er verder van af te zijn. Want dat was natuurlijk het enige dat Oblomov bewoog toen hij zijn kamer inrichtte. Een verfijnde smaak zou niet tevreden zijn geweest met die zware, ongracieuse stoelen van mahoniehout, met die wankele etagères. De rugleuning van de sofa hing scheef, het finer liet op verschillende plaatsen los.

Met de schilderijen, vazen en snuisterijen was het niet veel beter gesteld.

De heer des huizes zelf echter bezag het interieur van zijn kamer zo volkomen onverschillig en ongeïnteresseerd dat zijn ogen leken te vragen: Wie heeft dat hier allemaal binnengehaald en neergezet? Doordat zijn eigendommen Oblomov zo volmaakt koud lieten en zijn knecht, Zachar, zo mogelijk nog meer, maakte de kamer bij nader inzien een sterk verwaarloosde, rommelige indruk.

Met stof verzadigde spinnewebben kleefden als festoenen naast de schilderijen; de spiegels waren zo stoffig dat ze in plaats van dingen te weerspiegelen, beter geschikt waren als leien voor het schrijven van notities. De tapijten zaten onder de vlekken. Op de divan lag een vergeten handdoek; bijna altijd stonden er 's ochtends nog een bord met een afgekloven bot en een zoutvaatje op tafel van het avondmaal van de vorige avond en lagen er broodkruimels.

Als dat bord er niet was geweest, als er geen net opgerookte pijp tegen het bed had gestaan en als de heer des huizes niet op dat bed had gelegen, dan zou je kunnen denken dat deze kamer onbewoond was, – zo stoffig en verschoten was alles, zozeer ontbrak elk spoor van menselijk leven er. Weliswaar lagen op de

etagers twee of drie opengeslagen boeken, slingerde er een krant rond, stond er op het bureau een inktpot; maar de bladzijden waarop de boeken openlagen, waren met stof bedekt en geel geworden; kennelijk lagen ze daar al heel lang; de krant was van verleden jaar, en wie zijn pen in de inktpot doopte zou daar slechts een verschrikt zoemende vlieg uit opjagen.

Ilja Iljitsj werd tegen zijn gewoonte in zeer vroeg wakker, om een uur of acht. Hij werd door zorgen gekweld. Op zijn gezicht wisselden angst, bezorgdheid en ergernis elkaar onophoudelijk af. Het was duidelijk dat hij ten prooi was aan innerlijke strijd en dat het verstand hem nog niet te hulp was geschoten.

De dag tevoren had Oblomov namelijk van de dorpsoudste van zijn landgoed een brief met onaangename inhoud ontvangen. Iedereen weet wat voor onaangename dingen een dorpsoudste kan schrijven: misoogst, achterstallige pacht, vermindering van inkomsten enzovoort. Weliswaar had de dorpsoudste het voorgaande jaar en het jaar daarvoor precies zulke brieven geschreven, maar deze laatste brief was hem weer even rauw op het lijf gevallen.

Het viel ook niet mee! Hij moest op middelen zinnen om maatregelen te nemen. Trouwens, ere wie ere toekomt. Reeds na de eerste onaangename brief van de dorpsoudste, enkele jaren geleden, was hij begonnen een plan uit te denken om verschillende veranderingen en verbeteringen in het beheer van zijn landgoed door te voeren.

Dit plan voorzag in de invoering van verschillende nieuwe maatregelen op huishoudelijk gebied, de ordehandhaving en nog veel meer. Maar het plan was nog lang niet voldoende uitgewerkt, en de onaangename brieven van de dorpsoudste bleven ieder jaar komen, gaven hem het gevoel dat hij iets moest ondernemen en verstoorden dientengevolge zijn rust. Oblomov besefte dat hij er niet aan ontkwam om nog voor de voltooiing van zijn plan iets substantieels te ondernemen.

Zodra hij wakker werd, wilde hij meteen opstaan, zich wassen, thee drinken en dan goed nadenken, de dingen afwegen, aantekeningen maken en zich in ieder geval serieus met deze zaak bezighouden.

Een half uurtje bleef hij zo liggen, worstelend met dit voorneemen, maar toen oordeelde hij dat hij na de thee nog tijd genoeg had, en thee drinken kon hij net als anders wel in bed doen, te

meer daar niets hem verhinderde om ook in liggende houding na te denken.

Aldus geschiedde. Na de thee richtte hij zich op van zijn stede en bijna was hij ook echt opgestaan; hij wierp een blik op zijn pantoffels, wilde zelfs al een been in hun richting doen afdalen, maar trok dat schielijk weer terug.

Het sloeg halftien, Ilja Iljitsj schrok op.

‘Wat is dat nou!’ riep hij geërgerd uit, ‘zo komt er nooit iets van terecht: aan het werk jij! Ik laat me weer te veel gaan... Zachar!’ schreeuwde hij.

In de kamer ernaast, die slechts door een klein gangetje van Ilja Iljitsj’ kamer was gescheiden, klonk eerst iets wat nog het meest op het gegrom van een kettinghond leek, gevolgd door een bons van twee voeten die op de vloer neerkwamen. Dat was Zachar die van de kachelbank sprong waarop hij gewoonlijk zijn dagen doorbracht, dat wil zeggen zat te dommelen.

Er kwam een al wat oudere man binnen in een grijze jas met een scheur onder de oksel waar zijn hemd doorheen stak, in een grijs vest met koperen knopen, met een schedel die kaal was als een biljartbal en met onafzienbaar brede en dichte, peper-en-zoutkleurige bakkebaarden, die elk welig genoeg waren om er drie baarden uit te halen.

Zachar had geen enkele poging gedaan iets aan het hem door God geschonken uiterlijk te veranderen, evenmin als aan het kostuum waarin hij reeds op het landgoed rondliep. Zijn pak was gemaakt naar een patroon uit het dorp. Hij was gehecht aan zijn grijze jas en zijn vest, niet in de laatste plaats omdat deze uniformachtige kledij hem in de verte herinnerde aan de livrei die hij ooit had gedragen wanneer hij wijlen zijn meesters naar de kerk of op bezoek vergezelde; in zijn herinnering belichaamde deze livrei alles wat waardevol was aan het geslacht der Oblomovs.

Buiten dat was er niets meer dat de oude man herinnerde aan het royale, rustige herenleven op het afgelegen landgoed. De oude heren waren dood, de familieportretten waren thuis gebleven en zouden nu wel ergens op zolder liggen; de herinneringen aan het oude leven en de klinkende naam werden steeds vager en leefden eigenlijk alleen nog voort in het geheugen van de enkele oude lieden die in het dorp waren achtergebleven. Daarom was Zachar zo aan zijn grijze jas gehecht: in dat kledingstuk en in nog een aantal trekjes die in het gezicht en de manie-

ren van zijn heer bewaard waren gebleven, en die hem aan diens ouders deden denken, alsmede in zijn grillen, waarover hij wel mopperde, zowel in zichzelf, als hardop, maar waarvoor hij ondertussen inwendig toch respect had omdat zij een uiting waren van de wil van de meester en het recht van de heer, zag hij een zwakke weerschijn van de vergane glorie.

Zonder die grillen zou hij niet het idee hebben gehad met een heer van doen te hebben, zou er niets zijn geweest dat hem aan zijn jeugd deed denken, aan het landgoed dat zij lang geleden hadden verlaten, en aan de overleveringen van dat oude geslacht, die unieke kroniek die wordt bijgehouden door oude bedienden, kindermisjes en voedsters, en die van generatie op generatie wordt doorgegeven.

De Oblomovs waren ooit in hun streek een rijk en aanzienlijk geslacht geweest, maar later, God weet waarom, totaal verarmd, onaanzienlijk geworden en tenslotte ongemerkt opgegaan in de minder oude adel. Slechts de grijze bedienden van de familie bewaarden nog herinneringen aan die lang vervlogen tijden en ze gaven deze aan elkaar door en koesterden ze als een relikwie.

Daarom was Zachar zo op zijn grijze jas gesteld. Wellicht cultiveerde hij ook zijn bakkebaarden enkel en alleen zo, omdat hij in zijn jeugd zoveel bedienden had gezien met deze ouderwetse, aristocratische haartooi.

Ilja Iljitsj was zo diep in zijn overpeinzingen verzonken dat het geruime tijd duurde voor hij Zachar opmerkte. Zachar stond zwijgend voor hem. Tenslotte kuchte hij.

‘Wat moet je?’ vroeg Ilja Iljitsj.

‘U hebt me toch geroepen?’

‘Ik? Waarom had ik je ook weer geroepen – ik weet het niet meer!’ antwoordde hij langzaam. ‘Kom maar weer terug als ik het weet.’

Zachar verdween en Ilja Iljitsj bleef verder piekeren over die vervloekte brief.

Er ging een kwartier voorbij.

‘Zo, nou heb ik lang genoeg in bed gelegen!’ zei hij, ‘tijd om op te staan... Of misschien moet ik eerst de brief van de dorpsoudste nog eens zorgvuldig doorlezen voordat ik opsta. – Zachar!’

Weer dezelfde bons en een nog luider gemompel. Zachar kwam binnen en Oblomov verzonk weer in gepeins. Zachar bleef enkele minuten wachten, onderwijl zijn heer nors en enigszins

van terzijde opnemend, en liep ten slotte naar de deur.

‘Waar ga je heen?’ vroeg Oblomov opeens.

‘U zegt niets, dus ik sta hier voor Piet Snot,’ zei Zachar met schorre stem, bij gebrek aan een andere stem, want die had hij, naar eigen zeggen, verloren toen hij zijn oude heer begeleidde tijdens een jachtpartij met honden, waarbij zijn keel zou zijn blootgesteld aan een sterke wind.

Hij stond midden in de kamer, half gedraaid en keek nog steeds van terzijde naar Oblomov.

‘Zijn je benen zo slap dat je niet even kunt blijven staan? Je ziet toch dat ik zorgen heb – wacht maar even! Heb je nog niet genoeg op de kachel gelegen? Ga die brief eens zoeken die ik gisteren van de dorpsoudste heb gekregen. Waar heb je die gelaten?’

‘Wat voor brief? Ik heb helemaal geen brief gezien,’ zei Zachar.

‘Je hebt hem zelf van de postbode aangenomen: zo’n smerige envelop.’

‘Hoe moet ik weten waar u die gelaten hebt?’ zei Zachar terwijl hij in het wilde weg een paar tikken gaf op de papieren en op allerhande andere dingen die op tafel lagen.

‘Jij weet ook nooit iets. Daar, kijk eens in dat mandje! Of misschien is hij achter de sofa gevallen? En de rugleuning van de sofa is nog steeds niet gemaakt; is het nou zoveel moeite om de timmerman te roepen en het te laten maken? Je hebt hem toch zelf kapotgemaakt. Jij denkt ook nooit ergens aan!’

‘Ik heb hem helemaal niet kapotgemaakt,’ antwoordde Zachar, ‘die is vanzelf kapotgegaan: zo’n ding heeft niet het eeuwige leven: ooit gaat zoiets kapot.’

Ilja Iljitsj achtte het niet nodig het tegendeel te bewijzen.

‘Nou, waar blijft die brief?’ vroeg hij enkel.

‘Hier zijn een paar brieven.’

‘Dat zijn de verkeerde.’

‘Tja, meer zijn d’r niet,’ zei Zachar.

‘Al goed, je kunt gaan!’ sprak Ilja Iljitsj ongeduldig. ‘Ik sta wel op, ik kijk zelf wel.’

Zachar ging weer naar zijn kamertje terug, maar net op het moment dat hij zijn handen op de kachelbank wilde zetten om er zo op te springen, hoorde hij al weer de ongeduldige kreet: ‘Zachar, Zachar!’

‘O, lieve Heer in de hemel!’ mopperde Zachar terwijl hij zich weer naar de studeerkamer begaf. ‘Wat een plaag! Je kunt nog beter dood wezen!’

‘Wat is er van uw dienst?’ vroeg hij terwijl hij met een hand de deur van de studeerkamer vasthield en als uiting van zijn misnoegen zó van terzijde naar Oblomov keek dat hij zijn heer slechts met een half oog kon zien en zijn heer van hem slechts één onmetelijke bakkebaard zag, waaruit elk ogenblik twee, drie vogels leken te kunnen opvliegen.

‘Mijn zakdoek, en vlug een beetje! Dat had je zelf ook wel kunnen bedenken: zie je dat dan niet!’ merkte Ilja Iljitsj streng op.

Zachar was niet in het minst ontstemd of bevreemd door het bevel en het verwijt van zijn heer, hij vond ze allebei waarschijnlijk volkomen vanzelfsprekend.

‘Weet ik veel waar die zakdoek is?’ sputterde hij, ondertussen een rondje door de kamer makend en elke stoel bevoelend, hoewel je ook zo wel kon zien dat er op de stoelen niets lag.

‘U raakt ook alles kwijt!’ merkte hij op en deed de deur naar de salon open om te zien of de zakdoek daar soms lag.

‘Waar ga je naar toe? Je moet hier zoeken! Daar ben ik al drie dagen niet meer geweest. En schiet een beetje op!’ zei Ilja Iljitsj.

‘Waar is die zakdoek toch? Spoorloos verdwenen!’ zei Zachar, haalde zijn schouders op en doorzocht alle hoeken. ‘Daar zie ik hem al,’ baste hij boos, ‘u zit erop! Er steekt nog een stukje uit. U ligt er zelf bovenop en dan moet ik uw zakdoek zoeken!’

En Zachar wilde al zonder antwoord af te wachten de kamer uitgaan. Oblomov voelde zich wat ongemakkelijk door deze blunder. Hij zocht snel naar een andere aanleiding om Zachar de les te lezen.

‘Wat is het hier toch een vieze boel: overal stof en vuil, lieve hemel! Daar, en daar, en kijk daar eens in de hoeken – jij voert helemaal niets uit!’

‘En of ik wat uitvoer...’ zei Zachar op beledigde toon – ik werk me een ongeluk! Ik neem stof af, ik veeg bijna elke dag de vloer...’

Hij wees naar het midden van de vloer en naar de tafel waaraan Oblomov de maaltijden gebruikte.

‘Kijkt u maar,’ zei hij, ‘alles is netjes geveegd en opgeruimd, als voor een bruiloft... Wat wilt u nog meer?’

‘En wat is dat dan?’ onderbrak Ilja Iljitsj hem en wees op de muren en het plafond. ‘En dat? En dat?’ Hij wees naar de handdoek die daar al sinds gisteren lag en naar een bord met een homp brood op tafel.

‘Goed, goed, dat ruim ik wel op,’ zei Zachar toegeeflijk en pakte het bord.

‘Is dat alles? En het stof op de muren, en dat spinneweb...?’ zei Oblomov en wees naar de muren.

‘Dat maak ik tegen Pasen wel schoon: dan neem ik de iconen af en ruim het spinrag op...’

‘En moeten de boeken en de schilderijen niet eens worden afgestoft...?’

‘De boeken en de schilderijen doen we voor de kerst: dan doen Anisja en ik alle kasten. En ik zou ook niet weten wanneer ik moet schoonmaken! U zit altijd thuis.’

‘Soms ga ik naar de schouwburg of op bezoek: dan kun je je gang gaan...’

‘Ik kan toch moeilijk ’s nachts schoonmaken!’

Oblomov keek hem misprijzend aan, schudde het hoofd en slaakte een zucht; Zachar keek onverschillig uit het raam en zuchtte eveneens. Het was of zijn heer dacht: Ja, man, jij bent een nog ergere Oblomov dan ik zelf, en Zachar leek wel te denken: Je liegt! Zelig doen en mooie praatjes verkopen, dat kun je als de beste, maar dat stof en die spinnewebben zijn mijn zaak.

‘Besef je wel,’ zei Ilja Iljitsj, ‘dat je van stof motten krijgt? Ik heb al een keer een wandluis gezien op de muur!’

‘Ik heb ook nog vlooiën!’ antwoordde Zachar onverschillig.

‘En vind je dat gewoon? Dat is toch smerig!’ riep Oblomov uit.

Zachar grijnsde van oor tot oor, een grijns die zelfs zijn wenkbrauwen en bakkebaarden omvatte, die daardoor opzij bewogen; en over zijn hele gezicht, tot en met zijn voorhoofd, trok een rode vlek.

‘Kan ik er wat aan doen dat er luizen bestaan?’ zei hij met naïeve verbazing. ‘Die heb ik toch niet uitgevonden?’

‘Dat komt omdat het hier smerig is,’ onderbrak Oblomov hem. ‘Wat lieg je toch altijd!’

‘Dat vuil heb ik ook niet uitgevonden!’

‘En bij jou rennen ’s nachts de muizen rond, dat kan ik horen.’

‘Die muizen heb ik ook niet uitgevonden. Muizen, katten, luizen, het stikt overal van dat ongedierte.’

‘Waarom hebben anderen dan geen last van motten of luizen?’

Zachars gezicht drukte ongeloof uit, of beter gezegd de onwankelbare zekerheid dat zo iets niet bestaat.